

İLÂHİYAT ÖNLİSANS PROGRAMI

Prof. Dr. M. Sait YAZICIOĞLU*

I. Tarihçe

İlâhiyat Önlisans Programı din görevlilerinin, kademeli olarak, önceki iki yıl, sonra dört yıla tamamlanmak suretiyle eğitilmeleri ve toplumu din konusunda daha iyi aydınlatmalarını temin etmeye yönelik bir eğitim programıdır.

1987 yılında Diyanet İşleri Başkanı olarak göreve başladığımda, nasıl bir teşkilatın başında olduğumu ve ne gibi görevler yapmak gerektiğini tespit ettiğimde, çok zor durumla karşı karşıya bulunduğumu ve yapılacak çok şeyin mevcut olduğunu, bunların da uzun zaman alacağını görünce bir yerlerden başlama ihtiyacı kendiliğinden ortaya çıktı. Sayıları 60 binlere yaklaşan İmam-Hatip Lisesi mezunu cami görevlilerine 10 binin üzerindeki ilkokul mezunları eklenince, zorluk kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. 70 bini aşkın bu personelin önemi büyüktür. Zira din görevlisi olarak, en ücra yerleşim birimlerine kadar yayılan bu kesim, toplumla birebir ilişkide olup, muhataplarını din gibi önemli ve hassas bir konuda eğitmek ve onlara rehberlik etmek durumunda idi. Alınan orta tahsil eğitimi ile, Dünya bir yana, Türkiye gibi hızlı bir değişim içindeki ülke insanına ve özellikle gençlere nasıl rehberlik edilebilir?

Bu tespitten sonra ne yapılabileceğinin araştırmasına girilmiştir. Çok hızlı bir şekilde, aldıkları eğitim itibarı ile en gerilerde kalan bu kesimin, eğitilmek sureti ile tahsil seviyesi yükseltilerek daha verimli hizmet sunması ve toplumu din konusunda doğru ve sağlıklı bir şekilde eğitmesinin çareleri bulunmalı idi.

Öncelikle akademik kadroları ve fizikî imkânları yerinde olan İlâhiyat Fakülteleri bünyesinde iki yıllık İlâhiyat Meslek Yüksekokullarının açılması hedeflenmiş, böylece iki yıllık meslek

---

* Diyanet İşleri Eski Başkanı Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dekanı.

eğitiminden geçirilmiş yüksek tahsilli görevliler yetiştirilmesi için girişimler başlatılmıştır.

Bu hedefi gerçekleştirmek hiç de kolay olmamıştır. Devletin ilgili kurumları ve yüksek makamlarla yapılan görüşmeler olumlu bulunmakta, ancak fiiliyata geçme yönünde pek çok engelle karşılaşılmakta idi. Uzun uğraşlardan sonra, Yükseköğretim Kurulu'nun olaya olumlu yaklaşması sonucunda Ankara, Marmara, Dokuz Eylül ve Uludağ Üniversiteleri İlahiyat Fakülteleri bünyelerinde, 2 yıllık eğitim verecek olan İlahiyat Meslek Yüksekokulları'nın açılması kararlaştırılmış ve 90'lı yıllarda uygulamaya geçirilmiştir. Ankara hariç 3 üniversite bünyesinde faaliyete geçen bu kurumlar 50'şer öğrenci ile eğitime başlamışlardır.

İlahiyat Meslek Yüksekokulları'nın açılışı, geçirdiği safhalar, gördüğü fonksiyonlar ve nihayet 1998-1999 öğretim yılından itibaren, öğrenci alımı durdurularak kapanmaları süreci ayrı bir araştırma konusudur. Elemanlarını eğitmek amacı ile, pek çok zorluklar aşılarak açılan bu kurumlara, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın zaman içinde ortaya çıkan ilgisiz ve çekimser tavrı, ilerde araştırmacılarca her halde objektif olarak değerlendirilecektir.

Çok az sayıdaki kontenjanlarla sayıları 50 binleri aşan kitlenin eğitimi çok uzun yılları alacaktı. Halbuki konunun beklemeye tahammülü hiç yoktu. Bir an önce ve süratle bu kesimin eğitilmesi gerekiyordu.

İşte bu safhada Açıköğretim sisteminden faydalanma konusu gündeme geldi. Açıköğretim yaygın eğitimin önemli bir unsuru olup, dünyada da yaygın olarak uygulanmakta idi. 1989'lu yıllarda Anadolu Üniversitesi ile temasa geçilmiş, yapılan görüşmeler ve uzun değerlendirmeler sonucu, Diyanet mensupları için belli bir kontenjanın ayrıldığı 2 yıllık Sosyal Bilimler Önlisans Programı başlatılmıştır. Ancak programın muhtevası ve dersler Açıköğretim yetkililerince belirlenmiş ve ders notları o programa göre hazırlanmıştı. Her şeye rağmen Diyanet olarak bir başlangıç olması hasebi ile programa ciddiyetle yaklaşmış, hazırlanan broşürler il ve ilçe müftülükleri vasıtası ile 60 bine yakın görevliye ulaştırılmıştı. Yaş ortalamasız 30 civarında olan, eğitime çok yatkın ve istekli bu kesim, 1990-1991 öğretim yılında baraj puanı 120 olan birinci basamak sınavlarında 12 bine yakın kişi ile başarı göstermiş ve program başlamıştı.

1992 yılı başında Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan ayrılmış olmama rağmen, programın seyrini ilgi ile takip etmiş, ortaya çıkan problem ve

aksaklıklarla hiç ilgilenilmediğini müşahade etmiştim. Aslında program eksik başlamış, düzeltilmeye ve yeniden düzenlenmeye muhtaç bir halde idi. 1993 yılında Yükseköğretim Kurulu Üyeliği'ne atanmamla birlikte, programın meslekî bir yapıya kavuşturulması ve muhtevasının yeniden düzenlenmesi gerekliliğini, her fırsatta en üst yetkililere hatırlatmaya devam etmeme rağmen olumlu bir tepki alınamamıştır. Bizzat Diyanet İşleri Başkanı'na yapılan düzenleme çağrılarına ve destek sözlerine hiçbir cevap alınamayınca, konu istenen şekilde düzenlenememiş ve kendi haline bırakılmıştı. Bu arada program eksik ve aksak hali ile devam ediyor, bitirenler özlük hakları ile ilgili sorunlarla karşı karşıya kalıyor, ancak detlerini anlatacak ve rehberlik edecek kimseler bir türlü bulunamıyordu. Diyanet teşkilatı konuya duyarsız kalmış, hiçbir olumlu yaklaşımda bulunmamıştır. Bu tavrı anlamak hiçbir zaman mümkün olmamıştır. Mezunlar kendi haline terkedilmiş, hiçbir teşvik edici ve düzeltici önlem alınmamıştır.

Yükseköğretim Kurulu'nda yapılan bir toplantıda Kurumun şimdiki başkanı Prof. Dr. Kemal Gürüz Diyanet İşleri Başkan Yardımcısına hitaben, eğitimle ilgili gerçekçi her türlü taleplerine olumlu yaklaşılacağı sözüne rağmen kurumun, gerçekleşme imkânı ve şansı olmayan birkaç başvuru dışında olumlu hiçbir yaklaşım ve önerisi olmamıştır. 1997 yılında dört yıllık Yükseköğretim Kurulu Üyeliğim sona erince, konu kendi halinde bir süre daha devam etmiştir.

Nihayet 1997 yılında Yükseköğretim Kurulu Başkanı Prof. Dr. Kemal Gürüz'ün talebi ve isteği üzerine konu, başkanlığımı yaptığım heyetçe tekrar ele alınmış, olması gereken biçimde bugünkü uygulamaya geçilmiştir.

II. Mevcut Durum:

Yükseköğretim Yürütme Kurulu'nun 11.07.1997 tarih ve 97.23.1660 sayılı kararı ile başlatılması kararlaştırılan uygulama, 11 Aralık 1997 tarih ve 97.45.3168 sayılı karar ile harekete geçirildi. Programın hazırlık ve uygulama aşamalarındaki koordinasyon sorumluluğunu Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi ortaklaşa üstlendiler. "*İlahiyat Önlisans Programı*"nın (İÖP) Akademik koordinasyonunu Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, uzaktan eğitim koordinasyonunu Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi gerçekleştirdi.

Program bu şekli ile mesleki bir yapıya kavuşmuş, muhteva da buna uygun şekilde oluşturulmuştur. Konunun uzmanlarıncı, Açıköğretim sisteminin son yeniliklerine göre yazılan ders notları, hedef kitlenin dışında genel bir tasvip ve ilgi görmüştür. Böylece 90'lı yıllarda uzun uğraşlar sonucu başlatılan bu eğitim hamlesi, olması gereken, ideal yapısına kavuşmuş, 10 yıl gibi uzun sayılacak bir süre sonunda uygulamaya geçilmiştir.

İlâhiyat Önlisans Programının 1. ve 2. Sınıflarında okutulmakta olan dersler şunlardır.

I. Yıl Dersleri:

- Yabancı Dil (Arapça) I
- İslâm Dini Esasları
- İslâm Dininin Temel Kaynakları (Kitap, Sünnet, İctihat)
- İlk Dönem İslâm Tarihi
- Din Hizmetlerinde İletişim ve Halkla İlişkiler
- Sosyal Bilimlerde Temel Kavramlar

II. Yıl Dersleri:

- Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi
- Türk Dili
- Yabancı Dil (Arapça) II
- Ana konuları ile Kur'an
- İslâm Düşünce Tarihi
- Türk Medeniyeti Tarihi

- Dinler Tarihi
- Dine Yeni Yaklaşımlar

İlahiyat Önlisans Programına 1998-1999 Öğretim Yılında 3.145, 1999-2000 Öğretim Yılında da 1.605 olmak üzere 4.750 din görevlisi devam etmekte olup bu yıl ilk mezunlarını vermeye başlamıştır. Bilindiği gibi bu programa, Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde din hizmetleri sınıfında çalışan İmam-Hatip Lisesi mezunları katılabilmektedir. Bu durumda olanlar ÖSS'nden en az 105 ve üzeri puan almaları halinde İÖP'na katılma hakkını elde etmektedirler. Programın kontenjan sınırlaması yoktur; belli şartları taşıyan, 105 ve üzeri puan alan herkes programa kaydolup eğitim alabilmektedir.

Büyük gayret ve zorluklarla 1988 yıllarında başlayan süreç bugünkü seviyeye gelmiştir. Ancak iki yılda ulaşılan 4.750 rakamı, bu eğitimden geçmesi gereken 50 bini aşkın kişi düşünülürse çok düşük bir rakam olarak ortaya çıkar. Ayrıca 1989-1990'lı yıllarda 120 taban puanı tutturarak Sosyal Bilimler Programında 12.000 kişinin başarılı olarak katılması düşünüldüğünde, bugün 105 puanla iki yılda ulaşılan rakamın yetersizliği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Bu durumun başta gelen sebebi Diyanet İşleri Başkanlığının bu programa karşı öteden beri süregelen ilgisizliğidir. Kuru ve yetersiz duyurudan başka bir şey yapılmamış, konunun önemi ilgililere gerektiği şekilde duyurulmamıştır. Oysa 10 yıl önce başlatılan program ile ilgili 60.000 adet, her türlü bilgiyi adaylara ulaştıran broşür basılmış, bu iş için özel olarak yapılan İl Müftüleri toplantısında il müftüleri bilgilendirilmiştir. İl müftüleri aynı toplantıları illerinde ilçe müftüleri ile tekrarlamış ve her aday görevliye açıklayıcı broşür ulaştırılmıştı. Bu bilgilendirme ve yakın takip sonucu 120 taban puana rağmen bir yılda 12.000 personel başarılı olmuştu. Bu gün 105 taban puan ile iki yılda ulaşılan 4.750 rakamı ile ilgili değerlendirmeleri yetkililer yapmalıdır. Kaldı ki 90'lı yıllardaki program "Sosyal Bilimler" adlı ve mesleki olmayan bir programdı. İÖP ise mesleğe yönelik bir program olup içerik tamamen bir meslek programı olarak düzenlenmiştir. Dolayısıyla çok daha büyük sayıda katılımın olması gerekirken bilgilendirme ve teşvik konusundaki ilgisizlik ve yetersizlik düşük katılımın sebebi olarak ortaya çıkmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın TRT 4'deki Diyanet Saati programında, müteaddit defa hatırlatılmasına ve destek vadine rağmen tanıtıcı hiçbir program ve duyuru yapılmamış olduğunu anlamak mümkün değildir.

Her şeye rağmen olması gereken ve başarılı bir şekilde başlayan İÖP gelişmeye açıktır. Yükseköğretim Kurulunca çıkarılan 15 Ekim 1999 tarihli ve "Meslek Yüksekokulları ve Açıköğretim Önlisans Programları Mezunlarının Lisans Öğrenimine Devamları Hakkındaki Yönetmelik"e göre bu programı belli bir başarı ile bitirenler, dikey geçişle öngörülen şartları ve safhaları geçtikten sonra İlahiyat Fakültelerinin 3. Sınıfından itibaren, örgün eğitim içerisinde, 4 yıllık yüksek öğrenim tamamlama imkânı getirilmektedir. Bütün bu imkân ve yeniliklerin adaylara ve ilgilenenlere detaylı bir şekilde duyurulması ve teşvik edilmesi ile program hedef ve amacına ulaşmış olacaktır.

III- Bu Programla Hedeflenen Nedir?

Din gibi hassas bir alanda toplumu doğru bilgilendirmenin önemi her geçen gün, yaşanan olayların da gösterdiği gibi, daha çarpıcı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Toplumun dini yönde doğru bilgilendirme konusunda Diyanet İşleri Başkanlığı önemli görevler ifa etme durumunda olup, büyük imkânlarla donatılmıştır. 90 binlere varan personeli, en ücra köy ve mezralara kadar uzanan görevlileri ile büyük sorumluluklar üstlenmiştir. Ancak ne derece etkili olduğu sürekli tartışılmış, özellikle son yıllarda kurum iyice sorgulanır olmuştur. Sadece cuma günleri 15 ile 20 milyon arasındaki yetişkin insanımıza bir saati aşkın yaygın din eğitimi denebilecek hizmetin sunulması düşünüldüğünde konunun önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Burada söz konusu olan hizmet insan eliyle yapılmak durumundadır. Dolayısıyla bu hizmeti sunacak insan, ne kadar eğitilmiş ve yetişmiş olursa sunulan hizmet de o ölçüde başarılı olacaktır. Demek ki önce hizmet sunacak kişi, üstlendiği görevi en iyi yapabilecek şekilde yetiştirilecek ve donatılacak ki başarılı bir hizmet verebilsin.

O halde programın ilk hedefi toplumu din konusunda aydınlatacak hedef kitlenin eğitilmesidir. Dinin özünü algılayabilen, hurafe ve geleneklerden arınmış doğru bir din anlayışına sahip görevliler vasıtası ile toplum ancak aydınlanabilir. 70 binlere varan bu kitlenin büyük oranda eğitilmesi, zaman içinde topluma yansyarak sonuçlarını vermeye başlayacaktır. Katı bir memuriyet anlayışı içerisinde değil, samimi, içten ve sıcak bir yaklaşımla, her türlü mezhep ve meşrebin üstünde, dinin aslımı ve özünü topluma sunmakla sonuca varılabilecektir. Din görevlileri genelde olduğu gibi sadece beş vakit namazdan sorumlu olmayacaklardır. Esas görev bundan sonra başlayacaktır. Din konusunda cemaatini sürekli doğru bilgilendirecek, yanlış anlayış ve davranışlarını düzeltecek, onlara

tam anlamı ile rehberlik edecektir. Böyle bir yaklaşım sonucunda toplumsal huzurun oluşmasında büyük ölçüde katkıda bulunmuş olacaktır.

Bu program Avrupa Birliği süreci ile de çok yakından ilgilidir. AB adaylığının söz konusu olduğu ve topyekün bu adaylığın gerekleri üzerinde hazırlıkların yapıldığı -veya yapılması gerektiği- bu dönemde, din alanında da yapılması gereken çok şeyler vardır. AB bir standardın, bir düzeyin yakalanmasını gerektirmektedir. Türkiye bir anda kendisini inanılmaz bir rekabet ortamında bulacaktır. Bu rekabet sadece ekonomide, sanayide, teknolojiye değil sosyal ve kültürel alanlarda da kendini gösterecektir. Din de bu rekabet ortamından nasibini elbette alacaktır. AB ülkelerinde din hizmeti sunan insanlarla bizde durum elbette mukayese edilecektir. Böyle bir mukayesede ulaşılabilecek çok büyük hedeflerin olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

İşte İÖP bu alandaki dengesizliği kademeli şekilde aşmanın da bir yoludur. Bu alanda da standardı yakalayabilmek için, süratli bir şekilde, önce 2 yıllık sonra da 4 yıllık bir yüksek öğrenimle alınacak mesafe, bir taraftan verilecek hizmetin kalitesini artıracak, diğer yandan da AB normlarına uyumlu hale gelmeye önemli katkılar sağlayacaktır.

Bu hazırlıklar şimdi değil de ne zaman yapılacaktır? Bu projeleri ilgili kurumlar hazırlayıp gerçekleştirmek için büyük bir gayret içinde olmayacaklar da ne yapacaklardır? Başkalarının proje hazırlayıp da önelerine koymaları mı beklenecektir? Bulunduğu yeri gelinebilecek en son ve ideal nokta olarak kabul eden kişi veya kurumlar bir adım öne gidemezler; dünyada ve ülkemizde hüküm süren baş döndürücü değişime kesinlikle ayak uyduramazlar.

İÖP'nin önemli bir özelliği de şudur. Günümüzde "*hayat boyu eğitim*" önemle üzerinde durulan ve gerçekleştirilmesi için büyük gayretler sarf edilen bir husustur. Eğitim çağında imkânsızlık sebebi ile eğitim alamamış, ama zaman içerisinde bu imkânı bulmuş insanlara eğitim verilebilir mi? Ayrıca eğitim bir dönem yapıp biten bir olgu değildir. İnsan sürekli ve hayat boyu bir şeyler öğrenmek durumundadır. Özellikle dünya küçülüp her alanda baş döndürücü gelişmeler yaşanırken, sürekli eğitimin önemi iyice ortaya çıkmıştır. Dünyanın gelişmiş ülkeleri, hayat boyu eğitim kavramını öne çıkarmışlar, bunu gerçekleştirmek için yoğun bir çaba içerisinde girmişlerdir.

İşte İÖP bu hedefe de uygun büyük bir projedir. Önemli görevler üstlenen ancak çeşitli sebepler yüzünden orta öğretim seviyesinde bir eğitim almış onbinlerce insan, eğitilmek sureti ile daha verimli kılınacaktır. İki yıllık İÖP mından sonra da 4 yıla tamamlamak sureti ile, bu önemli alanda eğitime devam edilecektir. Bu açıdan değerlendirildiğinde İÖP'nin na kadar büyük bir ihtiyaca cevap verdiği ve önemli bir boşluğu doldurduğu görülmektedir.

O halde ilk safhada bu 2 yıllık önlisans programının, mümkün olan en kısa sürede ve olabilecek en yüksek katılımı ile tamamlanması için herkes üzerine düşeni azami gayreti göstermelidir. Daha sonra 4 yıla tamamlamak hedefine yönelik çabalar sürdürülmelidir. Bizden çok önde olmalarına rağmen hayat boyu eğitim hedefine yönelmiş ülkelerle başka türlü nasıl rekabet edilebilecek, baş döndürücü bir hızla gelişen bilime ve yeniliklere başka hangi yollarla ulaşılabilecektir? Dünyanın girdiği bu rekabet ortamında kendini yenileyemeyen; gelişmelere ayak uyduramayan ve bu ihtiyaçları hissetmeyenler yarıştan kopacak ve kaybedeceklerdir. Bundan böyle bu kayıpların telafisi de mümkün olmayacaktır.

İki yıllık uygulamadan çıkan değerlendirme sonuçlarına göre Açıköğretim programları içerisinde başarı oranı en yüksek İÖP olmuştur. Bunda şaşılacak hiçbir husus yoktur. Çünkü bu kesim yaptığı görevin ne denli zor olduğunun idrakinde olup, gerek yaş ortalaması olarak gerekse eğitime duyulan ihtiyaç açısından hazır durumdadır. Bu noktada yapılması gereken, her türlü imkânla bu eğitim seferberliğinin desteklenmesi, bu dönemin tamamlanmasından sonra da 4 yıla tamamlama programlarının arayışına geçilmesi, şimdiden plânlama ve hazırlıklara girişilmesidir. Yoksa hızla gelişen dünyaya ayak uydurmak hayal olacaktır.

İlâhiyat Önlisans Programı (İÖP) nın daha etkin bir şekilde yürütülebilmesi için aşağıdaki önlemlerin alınmasında büyük faydalar vardır:

- Programla ilgili her türlü bilgiyi içeren, iyi hazırlanmış bir "tanıtım broşürü" hazırlanmalıdır. Bu broşürün söz konusu eğitimden geçmesi gereken herkese ulaştırılması sağlanmalıdır.

- Diyanet İşleri Başkanlığı bu konu ile ilgili ve tek gündemli bir il müftüleri toplantısı yaparak konunun önemi ve gerekliliği ortaya konmalıdır. İl müftülerinin, aynı toplantının benzerini illerindeki tüm ilçe

müftülüklerinin katılımı ile yapmaları sağlanmalı konu böylece tabana yayılmalıdır.

- Türkiye Diyanet Vakfı imkânlarından da istifade edilerek adaylara üniversitesi hazırlık kursları konusunda yardımcı olunmalıdır.

- İÖP'ını bitirenlere verilecek diplomalarda yer alması söz konusu olan "sadece din hizmetleri için geçerlidir" mealindeki ifade programa katılım konusunda bir isteksizliğin oluşmasına yol açmıştır. Bu ifadenin diplomalarda yer almaması teşvik unsuru olacaktır.

- Programa katılabilmenin şartı olan 105 taban puanında adaylar lehine bir iyileştirme yapılıp yapılmayacağı araştırılmalıdır.

- Meslek Lisesi mezunlarının kendi alanlarında iki yıllık Meslek Yüksekokullarına sınavsız devam edebilmelerine imkân sağlayacak proje tamamlanma aşamasındadır. Bu kesimin de projeye dahil edilerek sınavsız İÖP ne devamları sağlanabilirse pek çok sorun kendiliğinden hallolacaktır.